

tudományosság szempontjából is oly sokszor megbízhatatlan – forrásokra hivatkoznak. Nyilván csak elírásnak számít, hogy Újvidék monográfusa Érdújhelyi Menyhért és nem „Erdélyújhelyi”, hogy a Gerold-féle irodalmi lexikon 2000-ig követi az életrajzokat, hogy a Gombos rövid története című munka kétszer is föl van tüntetve, viszont nem értem, hogy Milosevics Péter vagy Nikola Petrović könyveinek miért nem a magyar nyelvű kiadására hivatkoznak... Az viszont már egyenesen megmosolyogni való, hogy pl. Kalapis Zoltán helyesen feltüntetett háromkötetes *Életrajzi kalauza* után egy „Kopolics Zoltán” is következik *Régi vízivilág a Bácskában és a Bánátban* című könyvével. A szerzők azt is tudhatnák, hogy a Forum Könyvkiadó újvidéki székhelyű, és nem budapesti.

Csak lapozgatni is e szép kivitelű könyvet nem kis hiányérzettel lehet. Mert mára már önmagunkról is jóval többet tudunk, s ezáltal többet is kínálhatunk, mint e „nélkülözhetetlen tudnivalókat” tartalmazó turisztikai kalauz teszi, különösen, hogy igen borsos áron, tíz forint híján hatezerért. S hogy a hatásadászatnak sincsenek határai: le kell nyelnünk, hogy a száz csodánk közé tartozik a csantavéri és a zobnaticai lóverseny éppúgy, mint a királyhalmi szamaralogás, vagy a mokrini gúnárviadal és a húsvéti tojástörő verseny is. (Akkor már miért nem a kikindai nagytyök-verseny, a peCELLŐI uborkanapok, a turijai Guinness-kolbász, a temerini pálinkaverseny... is?) A könyv védőborítójának belső „fülén” pedig Rúzsza Magdolna színes fényképe és vallomása szülőföldjéről, saját kezű aláírással.

■ Gerold László

Régi nóta – hamis nóta

Blikkfangos címmel (Háromszögek kör alakban és az utolsó jugoszláv író) és nem kevésbé figyelmet felkeltő alcímmel (Hogyan veszítette el a talajt a lába alól a vajdasági magyar irodalom) közöl képekkel együtt majd kétoldalas írást a *Magyar Hírlap* (2006. nov. 25.) Szabó Palócz Attilától, többkötetes vajdasági magyar írótól, az újság jelenlegi rovszerkesztőjétől. Hogy a magyarországi olvasó, aki nem kifejezetten jártas a mi irodalmi/politikai dolgainkban, hogyan fogadta ezt a cikket – bár nagyon érdekel –, nem tudni. Nyilván, ha már a szerző és a téma ilyen terjedelmet kapott a pesti újság hétvégi mellékletében (Tito és Kádár vadászfotójával és Tolnai Ottó színes

portréjával „díszítve”, az író „Adriai-tengernek szirénája” jelzővel illetve!), úgy vélekedhet, hogy mind a cikkíró, mind a cikkben közöltek figyelmet, sőt hitelt érdemelnek. Az azonban, aki ismeri, ha nem is kitűnően, de legalább valamelyest a vajdasági múltat és körülményeket, könnyen felfedezi a csúsztatásokat és az inszinuációkat. Mert SZPA szövege tele van effélékkel, kivált a vajdasági magyar irodalom tekintetében.

A cikk első részét, melyben Danilo Kišről mint az utolsó jugoszláv íróról ír, illetve Kiš egyik könyve, a *Peščanik* magyar címének (a szó szerinti Homokóra helyett a szebb *Fövenyóra*) anekdotába illő előadását afféle irodalmi tárcarészletként élvezni is lehet, bár az nem valószínű, hogy a jugoszlávság Kiš számára azt jelentette, amit a cikkírónak jelent. Annak ellenére, hogy származásából ez feltételezhető lenne, Kiš talán kevésbé a testvériség–egység állameszméjét, vagy a földrajzi határok megszabta közösséget, inkább bizonyos szellemiséget értett a ma annyira kárhoztatott elven/szlogenen. Azt a szellemi légkört, ami a térségben éveken át megkülönböztette/meghatározta a jugoszlávságot. Hogy ebből SZPA keveset ért, azt Tolnai immár szállóigévé vált mondatához, miszerint „a jugoszláviai magyar irodalom abban különbözik az anyaország irodalmától, hogy van tengere” fűzött kommentárjából látni. Mert erre a kárpátaljai irodalom is hivatkozhatna, írja, s mégsem teszi. S nem úgy értelmezte, hogy a tenger – átvitt értelemben – szellemi tágasságot, nyíltságot jelent, ahogy ezt például Tolnai rádióinterjú-regényéből (*Költő disznósírból*. Kalligram, Pozsony, 2004) is megtudhatta volna. De nyilván nem is akarta tudni, mert akkor nem folytathatná cikkét úgy, ahogy tette.

Kétségtelen, hogy sok közös vonás van Recsk és a Goli otok között, mindkettő az államhatalom sztálini eredetű torzszüleménye. Az viszont már nem bizonyos, hogy Goli otok „benépesítésének” oka volt, hogy „kellott oda is a munkaerő”. Ahogy az sem valószínű, hogy a jugoszláv nacionalista kirakatpercek vádlottjait a hetvenes években, amikor többek között a cikkben említett Vicei Károlyt is perbe fogták és elítélték, az adriai „levegőváltozás” veszélye fenyegette. A cikk differenciálatlan időkezelése a magyarországi olvasó számára okoz némi zavart, főleg, ha az eddigiek folytatásaként a cikkíró az 1944–45-ös megtorlásokat is felemlíti. Még ha erre azért is van szüksége, hogy rátérhessen az elítélendő jugoszlávság kapcsán a jugoszláviai magyar irodalom kérdésére.

S ez az a része, szinte mintegy fele az írásnak, mellyel elsősorban vitám van, mert felháborít a cikkíró rosszindulata.

Mivel, véli, a megtorlások miatt az itteni magyarságban „még elevenen élt a megfélemlítettség”, szükséges volt megtalálni „azokat a langyos középútasokat”, amelyek a hatalom számára elfogadhatóak voltak. Az egyik ilyen középút a jugoszlávság vállalása volt: a „jugoszláv» előtaggal ellátott jelzős szerkezet ebben az időben [melyikben?] ezt a középútas magatartást (is) jelentette”. Is? Mit

még? Ezt az olvasó nem tudja meg. Megtudhatja viszont, hogy ez volt az az alap, melyen „megteremtette az önálló jugoszláviai magyar irodalmat dr. Bori Imre, aki lényegében nem csinált mást, mint hogy kigyűjtötte az egyetemes magyar irodalomtörténetből azokat a szerzőket és momentumokat, akik és amelyek az akkori Jugoszláviához voltak köthetők”. Ami, ahogy SZPA folytatja, „nem volt rossz biznisz, hiszen olyan nevekkal kellett babrálania, mint Kosztolányi Dezső, Csáth Géza vagy Csuka Zoltán”.

Na, itt álljunk meg!

Aki így gondolkodik, azzal talán szóba se kellene állni. De mivel SZPA-t íróként is számon tartják, többek között Bori leszólt irodalomtörténete is, véleménye nem hagyható szó nélkül. Először is Bori nem vallotta a jugoszláviai magyar irodalomnak az egyetemes magyar irodalommal szembeni önállóságát, de tudta, hogy a megváltozott politikai helyzet 1918-tól arra készítette az itt élő írókat, hogy létrehozzanak egy olyan irodalmat, amelynek specifikuma az, hogy hol, milyen társadalmi/politikai/művelődési viszonyok között jött/jön létre.

Erről ennyit!

Aki valaha is olvasta Bori több kiadást megért, nevek, művek és egyéb adatok tekintetében egyre bővülő irodalomtörténetét, az tudhatja, hogy Kosztolányit és Csáthot a Trianonnal szükségszerűen kezdődő jugoszláviai magyar irodalom előzményeit (az itt – s ez esetben a mutatószó valóban földrajzilag határolt területet jelent – évszázadokon át alakult írásbeliség) tárgyaló, bemutató bevezetőben említi Bori. Csuka életműve pedig már abba a korpuszba tartozik, amely valóban a jugoszláviai magyar irodalom 1918-tól szinte napjainkig terjed, s amelynek sok-sok szerzőjét Bori fedezte fel az egyetemes magyar irodalom számára is, ahogy számos induló, majd kiteljesedő itteni magyar irodalmi opust is beemelt a nagy magyar irodalomba. Ha valaki a Kosztolányival és Csáthtal való foglalkozást (de említhetném Móricz, Kassák, Krúdy, Németh László, Déry, Radnóti, József Attila, Nagy László, Juhász Ferenc, Justh, a két Cholnoky, Török Gyula, Szentkuthy, Mészöly, Pilinszky, Mátyás stb. stb...nevét) babrálásnak véli, az vagy nem ismeri sem ezeket a munkákat, sem a magyar irodalomtörténet rájuk való megannyi hivatkozását, vagy egyszerűen csak nem akar róla tudni.

S nem is biznisz az, amit Bori évtizedeken át írt, tett mind a jugoszláviai, mind az egyetemes magyar irodalomtörténetért vagy néprajzért, a magyar–jugoszláv kapcsolattörténetért, művelődéstörténetért, sőt – amint többek között *Identitáskeresőben* című, 2000-ben megjelent könyvének ma is helytálló, aktuális, mindenki figyelmébe melegen ajánlható cikkei tanúsítják – művelődéspolitikáért. (Nem véletlenül volt a párt és az állambiztonság által leginkább figyelt jugoszláviai magyar értelmiségiek listájának élén!!)

Tény, hogy Bori Imre munkásságával szinte egyszemélyes intézménye volt az itteni irodalomnak, de az merő kitaláció, hogy annak, „[a]ki ellent mert mondani [...] tanainak, rövid úton kipottyant művelődési közéletünkéből, s mehetett vissza vidékre, képletesen ugyan, de Bori Imrét váltani megüresedett csókai állásába. Karrierék, írói pályák, sőt emberi életek mentek tönkre ennek következtében”, ahogy SZPA írja, anélkül, hogy egyetlen nevet, egyetlen esetet is említene, holott ezek olyan vádak, amelyek bizonyítékot kívánnak. Miközben arról említést sem tesz, hogy éppen Bori kényszerült (többbedmagával) 1950-ben, a fiatalok szerkesztette ún. áprilisi *Híd* megjelenése után vidéki számúzetésbe. Ő éppen történetesen Csókára, ahol azonban nem tanító, hanem általános iskolai tanár volt. Aki monumentális, két akadémikussággal is elismert életműve ellenére Bori Imrét ma lecsókaitanítózza, annak mind az erkölcsével, mind pedig irodalmi ismereteivel súlyos bajok vannak.

Végezetül: nem tudok napirendre térni afölött, miért írta meg SZPA ezt a rosszindulatú cikkét (hogy miért közölték le, azt értem: szenzációként), mi volt ezzel a célja. Nem tudok másra gondolni, minthogy új fiúként úgy vélte leginkább megalapozhatónak a jövőjét az anyaországban, ha a pontatlanságoktól sem riadva vissza, jó nagyot rüg azokba, akikkel sokáig egy sorsközösségbe tartozott. És erre, sajnos, a közelmúltban már volt példa.

Pató Attila

Miért vagyunk kevesen?

Történetem nem olyan régen, valamelyik vasárnap este bekapcsolom a rádiót – oh, igen, sóhajtok fel, csapkodok ide-oda, s feladni látszok mindent, rezignáltan ki- és bekapcsolok ezt-azt. Ilyenkor, egy végtelen pillanattal a hét kezdőpontja előtt semmi nem segít. Ha szomorú a vasárnap, akkor azért, ha nem szomorú, akkor azért. Ilyenkor semmi különös nincs, sehol nem történik semmi, és a rádiót sem szeretem. A Bartókon nincs kedvem operát hallgatni. A Kossuthon a *Mi időnkőről* (tetszik tudni: *ami kukac pont hu*) Márai jut eszembe, és ez is elkedvetlenít, nem tehetek róla, talán nem pontosan emlékszem, a *Föld, föld...* Sándor-napi nyitóképe: „Te ezt nem értheted meg, mert tehetséges vagy. De én nem vagyok tehetséges, ezért szükségem van a nemzetiszocializmusra. Nem értheted, ismételte gépiesen, és a mellére ütött.